

Beszámolók □ Szemlék □ Referátumok

Mikroszámítógépes kölcsönzés a Walesi Könyvtárosképző Főiskola szakkönyvtárában

A CLW (*College of Librarianship Wales = Walesi Könyvtárosképző Főiskola*) szakkönyvtárában van Nagy-Britannia egyik legjelentősebb könyvtár- és tájékoztatótudományi gyűjteménye, ezen belül igen tekintélyes helyet foglalnak el a külföldön kiadott dokumentumok. A szakgyűjtemény jelenleg mintegy 100 000 művet foglal magában; a periodikaállományban kétezer cím található, amiből 1600 a kurrens cím. A szakkönyvtár nemcsak a CLW igényeit hivatott kielégíteni, de Nagy-Britannia egész területére kiterjedő szolgáltatásai is vannak. A CLW nemzetközi kapcsolatai szintén a szolgáltatások kiszélesítésének irányába hatnak.

A gépesítéshez 1985-ben láttak hozzá. Addig a kölcsönzés háromrészes kártyalapok segítségével folyt. A kártyalapokat a katalógus alapján a kölcsönzők töltötték ki. A kártyalapok révén egyrészt a kölcsönző személyeket, másrészt a kikölcsönzött műveket tartották nyilván.

Az ilyen hagyományos kölcsönzési rendszerekkel szerte a világon az a fő gond, hogy az olvasók elírásai miatt a kölcsönzési nyilvántartásba sok téves adat kerül be, s ezek kiszűrése, javítása újabb terheket ró a könyvtárakra. E hátrányok az olvasók és a kölcsönözhető művek számával egyenes arányban nőnek. Egy bizonyos ponton túl a kölcsönzési nyilvántartásban található téves adatok száma olyan szintet érhet el, ami már komolyan rontja, kétségessé teszi az olvasószolgálat, sőt az egész könyvtár munkájának a megbízhatóságát.

A CLW szakkönyvtárában a hagyományos kölcsönzési rendszer a fentiek ellenére hosszú ideig kifogástalanul működött. Ennek okai: viszonylag kevés kölcsönző (évente 500), hosszú kölcsönzési határidő, pontos és hatékony nyilvántartási rendszer, a sűrűn használt művekből a szükségletnek megfelelő számú példány. A kölcsönözhető állománynak volt egy olyan része is, amelyből a műveket csak 24 órára lehetett kikölcsönözni.

A nyolcvanas évek elején azonban elodázhatatlanná vált a kölcsönzés gépesítése. Nagymértékben megnőtt a könyvtártudományi publikációk száma, az általános infláció pedig egyre inkább korlátozta a könyvtár beszerzési lehetőségeit.

A gépesítés bevezetésének szükségszerű volta a következőkkel indokolható:

- ◆ némely munkafolyamatot fel kell számolni, illetve pontosabban és gyorsabban kell elvégezni;
- ◆ javítani kell a raktári gazdálkodás határfokát, hogy ezáltal naprakész pontossággal lehessen megállapítani a raktári készleteket és a kölcsönzési igényeket, ami lehetővé teszi a rugalmas kölcsönzési határidők bevezetését;
- ◆ a kölcsönzési tapasztalatokat rövid időn belül hasznosítani kell mind a szerzeményezés, mind pedig a selejtezés területén;
- ◆ a költségvetés csökkenésének ellenére meg kell találni a hatékonyság növelésének új módszereit;
- ◆ az egyre növekvő igényekkel összhangban az olvasók számára új típusú szolgáltatásokat kell bevezetni.

Amikor a CLW szakkönyvtára nekifogott a kölcsönzés gépesítésének, azonnal kitűnt, hogy komoly feladat előtt áll: nehezen lehetett eligazodni a piacon, ahol alig volt a célnak valóban megfelelő rendszer, s a könyvtárnak a gépesítéshez kevés pénze volt. Ezért a kölcsönzés gépesítésének a hátterében mindig az az általános koncepció érvényesült, hogy ezt az összes könyvtári munkafolyamat és szolgáltatás gépesítésével összhangban kell megtervezni, majd megvalósítani. Még akkor is, ha a könyvtár komplex gépesítése igen távoli lehetőség. E koncepció megvalósítására eleinte jó lehetőségnek látszott a *SWALCAP (South-Western Academic Libraries Co-operative Automation Project = Délnyugati Tudományos Könyvtárak Könyvtárgépesítési Együttműködési Programja)* sokoldalú munkájában

való részvétel. Bár a könyvtár már 1981-ben csatlakozott a SWALCAP-hoz, a vele való teljes azonosulást azonban több – anyagi és szakmai – meggondolás lehetetlenné tette. A SWALCAP túlzott önállóságra törekedett, s félő volt, hogy ezáltal a többi integrált rendszerrel inkompatibilitás alakul ki.

E hosszabb távúnak ígérkező bizonytalanságok nem akadályozták meg a CLW szakkönyvtárát abban, hogy megkezdi a gépesítési előkészületeket. Hogy a kölcsönzés automatizálása összhangban legyen a könyvtár később megvalósítandó komplex gépesítésével, a tervezés közben a következő elvárásokat fogalmazták meg:

- ◆ gépi úton gyűjthető és feldolgozható adatokra van szükség, amelyek megbízhatóak, pontosak, azonnal korrigálhatók, és bármely pillanatban online lekérdezhetők;
- ◆ a gépesített rendszernek a kölcsönözhető állomány egészére vonatkozó összes adatot tartalmaznia kell;
- ◆ a rendszernek megfelelő tartalék kapacitással kell rendelkeznie, hogy a várható állománygyarapodást, olvasói létszámnövekedést is fel tudja dolgozni;
- ◆ a rutin kölcsönzési munkálatok intézésén túl a rendszernek képesnek kell lennie különböző statisztikák és jelentések előállítására is;
- ◆ a rendszernek olyan ütemben kell működnie, hogy a kölcsönzés mindenkor zavartalan legyen;
- ◆ a rendszer használatát a könyvtárosok és az olvasók egyaránt könnyen tudják elsajátítani.

1983-ban és 1984-ben a CLW szakkönyvtára egyetlen olyan rendszert sem talált, amely az első szemrevételekor hiánytalanul felelt volna meg a fenti szempontoknak. A piackutatás során azonban mintegy 50 érdekes részletet tartalmazó rendszer akadt "horogra". A további szelekciók számukat háromra csökkentették. Közöttük volt egy egyetemi könyvtárak számára kifejlesztett automatizált rendszer, egy szakkönyvtárak integrált gépesítésére szolgáló rendszer, valamint a *Bibliolend* programcsomag, amelyet végül megvásároltak. Mindhárom rendszert olyan szakemberek fejlesztették ki, akik már sok tapasztalatot szereztek mind a könyvtári munka, mind pedig a számítástechnikának a könyvtári munkában való alkalmazása területén.

A három említett rendszert a könyvtár természetesen működése közben is meg akarta vizsgálni, ami nem minden esetben sikerült. Az általánosítható tanulság: sajnós, a gépesített könyvtári rend-

szereket beszerzésük előtt gyakorta nem lehet olyan részletekbe menően és minden kétséget eloszlatóan kipróbálni, mint egy-egy gépjárművet vagy termelőberendezést. Ezért kell figyelni minden szakmai kiállítás, rendezvény, előadást stb., amelyek keretében a számítógépesített könyvtári szolgáltatások bemutatására is sor kerül. Bár az ilyen alkalmak is csak ritkán nyújtanak teljes értékű információt, sokat elárulhatnak a bemutatott rendszerek előnyeiről és hátrányairól. Az általános szokásoktól eltérően a Bibliolend azzal is hozzájárult termékei minél teljesebb megismeréséhez, hogy minden érdeklődő megkaphatta korábbi vásárlói név- és címjegyzékét. Mindez hasznos konzultációkat, gyakorlati tapasztalatcseréket eredményezett.

A CLW szakkönyvtára végül azért vette meg a Bibliolendet, mert kiderült róla, hogy minden elvárásnak megfelel, és az ára – 20 000 font sterling – is megfizethető volt a számára. (A másik két rendszernél vagy nem tudtak minden szükséges munkafolyamatot megfelelően gépesíteni, vagy pedig nem volt meg a kellő kapacitásuk a teljes kölcsönözhető állomány kezeléséhez.)

A Bibliolend az olvasók adatait az olvasójegyek automatikus leolvasása alapján azonosítja. A kölcsönzött műveket általában legfeljebb 100 karakteres szerző–cím tételek segítségével írja le (ez a tétel bővíthető). A Bibliolend lehetőséget ad a kölcsönzési határidők rugalmas megállapítására; az adatok feldolgozása valós idejű, és sokféle keresőponton keresztül online is lekérdezhetők.

A Bibliolendet 16 bites Comart Communicator CP 2542 mikroszámítógép vezérli, amelyhez SB Electronics Telepen adatgyűjtő rendszer, három Wyse WY-50 képernyős terminál, valamint Epson 80 nyomtató csatlakozik. A kölcsönzési állomány 70 000 egységének adatait 790 kb-ot hajlékony, valamint 40 Mb-ot keménylemez-egység tárolja.

A Bibliolend bevezetésekor a CLW szakkönyvtára létszámbővítési kérelmét a felettes szervek elutasították. Így a gépesítéssel járó többletmunkát is a könyvtár dolgozóinak kellett ellátniuk, ami az első időkben fennakadásokat okozott a kölcsönzőszolgálat munkájában.

/CLARK, A. J.: Choosing a microcomputer-based circulation system for the College of Librarianship Wales Library. = Program, 20. köt. 1. sz. 1986. p. 39–49./

(Sebestyén György)